

des Sandberges bei Neudorf an der March etwa in demselben Verhältniss gestanden haben, wie der Badener Tegel zu den Sanden und Kalken am Rande der Wienerbucht, oder der Tegel von Walbersdorf zu den Sanden und Schottern, die in etwas höherer Lage bei Walbersdorf von Th. Fuchs angetroffen worden sind, mit zahlreichen Fossilien des Leithakalkhorizontes.

Adatok a tölgy és egyéb fák tenyészete történetéhez Pozsony megyében.

Irta: Dr. **Ortway Tivadar.**

Pozsonymegyében az erdőnek fafajai a hegyek között többnyire lombosak. Közöttük leginkább a vörös vagy erdei bükkfa válik ki, úgy hogy mellette a fehér gyertyán, nyír, rezgőnyárfa, kőris- és jávorfa, vadalma-, körte-, hársfa, galagonya és fenyő csak elszórva mutatkoznak. A tölgy is az utóbbiakhoz sorakozik. Gyönyörű, csaknem páratlanul álló bükkerdőség díszlik Borostyánkő vidékén, míg a tölgyfa jobbára a Váglapályon uralkodik. A tölgyerdőség a megyei területből 22,941.⁵² katasztrális holdat borít be, míg a bükk és egyéb lomberdő 80,949.⁰¹ katasztrális holdat.¹⁾ A tölgyerdő főleg Cseklész, Prácsa, Dubova, Sárső és Schweinsbach vidékén díszlik. Rengeteg fenyvesekre a Morvalapályon találunk, Lozornótól Miáváig s nem kevesebb mint 51,277.³⁰ katasztrális holdat foglalnak el, míg ellenben a Súr terjedelmes, 967 holdnyi sűrű, sötét mézgas égerfa- (alnus glutinosa-) erdőségből áll, melyben a hosszúnyelű szilfa (ulmus effusa), nyár-, kőris- és tölgyfa csak kivételesen mutatkozik. A kőrisfa (fraxinus excelsior L.) csak utóbbi idők-

¹⁾ Keleti: Hazánk és népe. 1871. 127–136. — Czilchert Károly: Pozsony megye 1873. 148–156. Bedő Albert: Magyarország erdőségei. Ért. a term. tud. köréből XV. k. 17. sz. 1885. Azonk. I. Term. tud. közl. 1886. XVIII, 214 s. kk. II. Legujabban a Pozs. város erdészeti hivatala által kiadott: Pozs. sz. k. város erdészete. Pozs. 1899, s ennek nyomán az Erdészeti Lapok 1899. IX. füz. 953–990. II.

ben került a mocsárság szélén művelés alá, s itt rendkívül kedvező talajviszonyoknak örvend.¹⁾

A dunaszigeteken, melyek a kanyargós folyam ölelő karjai között bájos tájképeket mutatnak, az erdőségekben jobbra nyárfa, hamvas égerfa, sima szilfa, kőris- és fűzfa tenyésznek szapora mennyiségben. A sarjerdők nagyon különböző cserjék: mogoró, ükörke, fekete bodza, kánya- és ostorménbangita, kecskerágó, varjutóvis, kőkényszilva, szeder, kecskefűz, loncz, sóska-borbolya, som, vörösgyűrű meg egyébfélék. Helyütt a dunamenti ligetek valódi miniature őserdőknek mondhatók. Százados jegenyék, rezgőnyárfák, fűzfák, égerfák, ákácok aljában iszalagokkal beindázott áttörhetetlen sűrűségeket képeznek. Helyütt nádasak, erek és dús füzes vágások egészítik ki az áltropikus bújá növényzetet.²⁾ A folyamatban levő nagymérvű dunaszabályozási munkálatok azonban ma-holnap véget vetnek a meglepő folyami erdő-vidék létezésének.

Mint láttuk a tölgy jobbra csak a Váglapályon uralkodik, de hogy e fának hajdan megyénk területén nagyobb uralma volt, azt több jelenség és irodalmi feljegyzés egyaránt bizonyítja. A pozsonyi dunaszigeteken a tölgynek utóhajtásai elég sűrűn mutatkoznak, jeleül annak, hogy e fa hajdan itt szintén uralomhoz jutott volt. Egykor a Csallóköz is nagy tölgyek hordozója volt, melyek maradványai még a hatvanas években láthatók voltak.³⁾ Még inkább áll az a Morvalapályról, melynek fenyőerdőségeiben ugyancsak a tölgynek utóhajtásaira s egyes elszórt fapéldányaira akadunk. Még ennél is meglepőbbek a herczeg Pálffy malaczkai uradalma fenyvesei, melyekben gyönyörű tölgyek, hatalmas százados példányok szemlélhetők. Mint óriások állanak itt, egy elmúlt növényvilág utolsó hirdetőiként tudatva velünk, hogy Közép-Európa e lombkoronás fakirálya nem birta ki győzelmesen a küzdelmet az elhatalmasodó fővényáradat ellenében.⁴⁾ Malaczka czimerében a disznó

¹⁾ Dr. Kornhuber: Das Moor „Schur“ bei St. Georgen. Közzété a Verhandlungen d. Vereines f. Naturkunde zu Presburg 1858 évf. III, II, 32.

²⁾ Chernel: Pozs. term. és orv. egyl. közl. 1884—86. évf. VI, 42.

³⁾ Földes: Felső-Csallóköz árvédekezésének története 8 l.

⁴⁾ Bittner Gusztáv: Pálffy Miklós herczeg malaczkai hit-

látható s nevét is nyilván ez állattól vette, melynek tehát e vidéken nagyon szaporán kellett tenyésznie s mi arra vall, hogy Malaczka környékének tölgyesei nagy mennyiségben szolgáltaták a sertéshizlalásra kitünő makkot.

De forgatva Pozsony városának középkori számadási könyveit, annak kiadási tételei között észre kell vennünk azon adatokat, melyek Pozsony közvetlen környékének tölgyerdőségei iránt mi kétséget sem hagynak fenn. Mint a középkori városok általán, úgy Pozsony is rendkívül sok tüzelő- és építő fát szükségelt. A liget fáit használták fel a városi épületekhez, a dunai hidhoz¹⁾ s még a védművekhez is.²⁾ Sokszor százakra ment a levágott fák száma.³⁾ Különösen feltűnhetik, hogy a tölgyfa nagyon sokszor említették. Csak az 1439—1440. évi számadásokat akarjuk itt tekintetbe venni. Ezek szerint használtak tölgyfát a városi zwingerekben védelmi állások készítésére.⁴⁾ A városi sánczműveknél és toronyerődöknél felállított fonott sövény-

bizományi erdejének rövid ismertetése. Közzétéve az Erdészeti Lapok-ban 1899. IX. füz. 1009—1026. ll. Azonkiv. I. dr. Kornhuber Naturhistorisches aus Presburg und seiner Umgebung. VIII. folyt. Aus dem Bur-Walde bei Malaczka, közzétéve a Presb. Ztg. 1899. évf. 211. sz.

¹⁾ Item am freitag noch sannd Mathias hab wir gehat In der Aw VIII aribater, dy holcz abgesehen haben zu zeter vnd zu kloben zu der pruk, ydem XI den. wien. facit III sch. IIIII den. wien. Ehhez hasonló számos adat van a számadókönyvekben.

²⁾ Item VII klain aribatern dy In der Aw das gros holcz aufdy wagen haben helfen heben, das man zu den polberichen vor mals ausgehakt haben, ydem XI den. wi. facit lxxiii den. wien.

³⁾ Item am Sonntag an Sannd valentini tag des heiligen martner hab wir geben von hundert Stamholz In der Aw Ab zeslahen vnd auszeymern, dy der purgermaister an sy gedingt hat XC new den. facit VI lb lx d. wien. Ehhez hasonló számos adat van a számadókönyvekben.

⁴⁾ 1440: Item 1 furman mit II Rossen der halbpawm vnd Aichen Sewlen vnd laden gefuert hat zu den Zwingern was das not hin ist gebesen lxxvii den. wien. — Item von dem Benedic Ruland ein Aichen Sewl In den Zwinger zu sannd Michels thar xx d. wien. Item hab wir geben dem Caspar pader vmb Aichen Sewllen dy der Michel wolff von ym genomen hat vnd das liblepek zu Irem Stanter zu Zwinger pey sand Michels thar VI sch. den. wien. Item III. Sewllen von dem Janusch vnger Aichen Inn dy zwinger wo man dy hin bedarift hat per XXI den. wien.

kerítések tartó oszlopokúl tölgykarókat vettek.¹⁾ A városi fegyvertárban, melyben az ágyúöntő műhely is el volt helyezve, a tölgyfát sok mindenfélére szerették alkalmazni,²⁾ annyira, hogy évtizedeken és évszázadokon át a ligeti erdőségben e fanem megritkult s utóbb kiveszett. Másfajú ligeti fáknál is ez volt az eset, mert számtalan kiadási tétel bizonyítja, hogy a város idegen vidékről kénytelenült fát venni. Így veszi a fát a külső erdőkhöz Stiriából.³⁾ Ugyaninnen kerültek Pozsonyba evezők,⁴⁾ szerfák,⁵⁾ pallófák.⁶⁾ Mind e fát az Ennsen szállították le a Dunára. A Zwingerek álló helyeihez, lépcsőihez s a városfalak mellvédeihez szükségelt fát a Traun folyó-vidékről szerezték be.⁷⁾ Egész hajókat és hajórakodmányokat vásároltak be e célra.⁸⁾ A Felső-Ausztriában a Trauntól keletre folyó Almon jött az almi fa.⁹⁾ Ugyancsak Felső-Ausztriában az Atteron s az

¹⁾ Item am Freitag noch Tyburcy et valeriani haben dy herren genomen, herr Michel wolf vnd herr Michel Grantner von dem hanns händel 1 fuder Aichen Stekchen zu dem zawnn, den man machen schol pey dem vogels thurnn ausser halb der Stat mawer, do fuer hab ym geben lxxii d. w. — Item auch an dem tag hat man auch genomen von dem Stephan dawher 1 fuder Aichen Stekchen zu dem zawnn ausser halb des vogels thurnn, dar vmb hab wir geben lxxii d. w. — Item auch an dem tag hab wir genomen 1 fuder Aichen Stekchen von dem St. Stabemantel zu dem zawnn, ausserhalb des fogels thurnn, dem hab wir geben lxxii d. w.

²⁾ Item auch an dem tag vmb 1 fuder holcz aichens Im den pugsen hoff mit III rossen lxxx d. w.

³⁾ Item auch dem tag hab wir bezalt den Michel pollaner vmb xxxi Steyrisch holcz, dy man zu den polberichen genomen hat gegen Schuster thurnn uber vmb VI flor. per VII s. d. wien. ab zerraiten, facit V lb. lx. d. wien. — Item hab wir gekauft von dem Niklas Schikkerl von wienn, das der purgermaister selber hat gekauft 2½ podem Steyrische holcz, ye 1 podem vmb XIII s. facit V lb XV. d. w.

⁴⁾ Steyrische Ruder.

⁵⁾ Steyrische podem.

⁶⁾ Steyrische diellen.

⁷⁾ Item am mantag nach sand Dorothea tag hab wir bezaldt Trawnn zullen vnd ander zullen, dy der purgermaister gekauft hat, die man zufelt hat, vnd dy Stand auf der mawer vnd In den Zwingern do mit gepessert hat, wo das not hin ist gebesen von erst von ainem gast 1 zullen vmb V sch. d. wien. — Item vnd von dem Raben zagel II Trawnn zullen vmb II flor. auri vnd III sch. d. wien. — Item vnd von dem maister hanns zymmerman 1 zullen auch noch des purgermaister

Attertóból az atteri fa.¹⁾ Bajorországból jött az Izaron szállított izari fa.²⁾ Más hajók és faszállítások Regensburgból érkeztek.³⁾ Jelentékeny faszállitmányok érkeztek talpas hajókon Bécsből.⁴⁾ Bécsből érkeztek a szükségelt deszkák, félfák, hegyesdeszkák, sorosdeszkák, felvágott és kiácsolt szobafák, táblás deszkák, lajtorja-fák, saráglya-fák⁵⁾ és hajó felszerelési tárgyak, evezők s hasonlóak.⁶⁾ Hainburgból is sok fát vett a város,⁷⁾ mi úgy értendő, hogy a hainburgi fakereskedők osztrák s bajor faszállító czégekkel állottak üzleti összeköttetésben. A Pozsonyhoz közel fekvő Máriavölgy építő-, karó- s szilánkfát szolgáltatott⁸⁾ Még az alfa, a cserjefa is olykor kifogyott a városi erdőségekben, úgy hogy azt Pozsony

gescheft III sch. d. wien. Item vnd von dem Stephan vnger auch III Trawnn zullen vmb III flor. auri. — Item von dem Scharrach I zullen vmb V sch. d. wien. — Item vnd von dem Trew peter I zullen vmb I lb. den wien.

²⁾ Almische holcz.

¹⁾ Attergische, Attragische holcz.

²⁾ Iserische holcz, Iserische diellen, Issrisch holcz.

³⁾ Item auch an dem tag (Mitichen noch s. vtreichs tag) hat der purgermaister gekauft II Schiff Regenspurger Schiff, ains von dem hans Snorber vnd das ander von dem Michel pollaner, ye ains vmb IIII flor. auri facit VIII flor auri.

⁴⁾ Item hab wir I furman mit II Rossen dy holcz von der Tona ausgemannt hat das vns der lehenholczler von wienn hat alher geschikt, LXXV den. wien. — Item VII aribater dy holcz vnd laden von dem flos fuder auf das lant getragen haben, das vns der lehenholczler von wienn geschikt hat per IX d. facit lxiii den. wien. — Item hab wir gehat ainen furman mit III Rossen, der holcz aus gemannt hat, das der lehenholczler der Stat geschikt hatt von wyenn III sch. den. wien.

⁵⁾ halbpawm, spiczler laden, Reichladen, aufgeschnitten u. ausgezymmert Stubholz, *Taufelladen, Tawfflladen, Pawm zu laitem, Schragenholz.

⁶⁾ Item von dem larentzen nawferigen von wienn vmb V Ruder XX den. wien. — Item hab wir geben den knechten als sy dy laden zu wyenn angetragen haben auf das Schief vmb wein, das vns maister hans zymmerman von wienn abher geschikt hat XX den.

⁷⁾ Item am pfincztag noch Jacobi apostoli hab wir bezalt ain Schiff ein hohena werin dy der purgermaister von dem Gardian von hainburg gekauft hat vmb V flor. nuri.

⁸⁾ Item auch an dem tag hab wir geben II Zymmergesellen, dy In das Tal gefaren sein In den wald noch Spangholcz vnd holcz zu heften, vmb fleisch vnd vmb prot vnd vmb ayer, vnd sind

szomszédos helyégeinek erdeiből kellett beszerezni.¹⁾ Az ilyen cserje-fára a városnak nagy szüksége volt, mert ebből fonta a városi sánczművek elé rakott sövénykerítéseket.²⁾ De erdei, ligeti utak készítéséhez is használta fel.³⁾

Nem csekély nyersfa fogyott el szénégetésnél. A faszenet a város nem annyira tüzelésre, hanem inkább lőporkészítésre használta. A lőporgyártás városunkban ama harcziás időkben igen nagy volt. A hozzászükségelt szenet a fegyvertárban,⁴⁾ a városfalak előtt levő tereken,⁵⁾ az Ujtelepben⁶⁾ s a ligetben⁷⁾

ausgebenes zwen tag l d. wien. — Item auch an dem tag hab wir geben III wägen fert, dy das Spangholcz vnd das holcz zu den heften vnd zu den Stecken gefuert haben von dem wald aus dem tal yder mit III Rossen, ydem furman hab wir geben von ainer fart III s. d. XII s. d. w.

1) Különösen a récei erdőkből.

2) Item XI gesellen, dy Gerten vnd Stekken haben gehakt zu den zawnn zu der postey, ydem XXI d. wien. facit VII s. XXI d. wien.

3) Item hab wir gehat XI aribater, dy peusch gehakt haben vnd peusch gelegt haben In dy rünsen, das man den weg gemacht vnd gebessert hat ausserhalb der ausserpruk.

4) Item am pfincztag vor pfingsten hab wir gekauft gros holcz zu dem Andermal daraus man koll geprennt hat In den puxenhoff, der Koler selb vierder, das sy sich zu dem kolprennen bereit haben mit setzen vnd holczhacken, was darzu gehort, vor der Stat vor Tona newsidel, ydem XVIII d. w. facit lxxu d. w. — Item auch am pfincztag noch pfingsten I furman, der holcz gefuert hat von dem Stephan Gotznam zu der Cholstat dy man geprent hat In den puxenhoff zum Smelczen das kuppher zu den grossen puxen, mit II Rossen lxxv d. w.

5) Item am freitag noch pfingsten hab wir gekauft von dem Stephan Gotznam I grossen hawffen holcz, dar aus man kollen geprent hat vor der Stat zu den puxen vmb II $\frac{1}{2}$ lb d. wien.

6) Item auch am Sambstag noch sannd petronellen tag I furman, der das chol vor Spital Newsidel In den pugsenhof gefuert hat lx d. wien.

7) Item Am Erichtag vor Tyburcy et valeriani hat der purgermaister aufgenommen den Cholprenner von Seldendariff vnd den schol wir geben alle wochen noch des purgermaister gescheft, vnd derselbig Cholprenner hat zugestellt In der Aw $\frac{1}{2}$ lb xx d. hat der obgenante Cholprenner tagleich pey Im gehat II aribater, dy ym gehulffen haben In der Aw vnd haben geben ygleichen I tag XVIII d. w. facit I lb XII d. w.

égette. De a városi erdők fájából igen sok kellett a tisztviselők természetményben való fizetésére is¹⁾ s így értjük, hogy nemcsak a tölgyfában, hanem egyéb fanemekben is olykor érezhető fogyatkozás állott be. A szőlőművelés és halászat mellett a régi Pozsonyban a timárság is számba jövő iparág volt, mert volt a városon kívül külön telepük az Unter den Lederern telep. Ez ipar nagyban szükségelte a cserfa héját. Már 1371-ben megtiltja I. Lajos király, hogy a timárok Pozsony megyében a királyi erdőket Pozsony város hátrányára lehámozzák és pusztítsák.²⁾ Néhány évvel későbbben 1376-ban ugyancsak I. Lajos király megtiltja, hogy Borostyánkő várának lakói a pozsonyi erdőket levágják, lehámozzák és pusztítsák. A tilalom Gara Miklós nádorhoz és annak borostyánkői várnagyához van intézve.³⁾ Tehát nemcsak a pozsonyi timárok, hanem a pozsonyi szomszédok is okoztak érezhető nagy erdei károkat.

Ami az adatok közt leginkább meglep, az, hogy a város még házi tüzelésre, a saját és saját emberei lakásainak fűtésére is kényszerült volt fát venni. A városházat, az „urak szobáját”,⁴⁾ a zsoldosok helyiségeit,⁵⁾ az iskolát,⁶⁾ a kocsmákat, melyekben városi bort mértek,⁷⁾ még a városház konyháját

¹⁾ Ortway: Pozsony város tört II. 2.

²⁾ Datum in Wissegrad in die OO. Sanctorum. A pozs. kápt. 1372. évi feria 5ta prox. post octavam Epiphanie kelt átiratában, a vár. ltban Lad. 16. Nr. 12^b.

³⁾ Datum Budae feria 2-da prox. post dominicam Ramispalmarum. Vár. ltár Lad. 16. Nr. 12^c.

⁴⁾ Item 1 furman mit II Rossen, der holcz vnd laden gefuert hat von der Bedricz In das Rothaus, das der purgermaister von dem Andre Zymerman gekauft hat lxxv den. wien,

⁵⁾ Item hab wir gekauft In das Rathaus den Soldnarrn nach des purgermaister geschefft in dy grös stubn zu prennen vnd In dy chuchen II zulln holcz vnd dy ain zullen In Zwinger vmb III lb wien. den. — Item am pfincztag vor sand Thomastag vmb II fuder holcz mit III Rossen den Soldnerrn In das Rathaus noch des purgermaister geschefft ye ein fuder vmb xlv den. wien. — Item vmb 1 hawfen holcz den Soldnarrn VII sch. wien. den. — Item den Soldnerrn vmb III fuder holcz per XXXVIII den. fac. III sch. XXIII den wien.

⁶⁾ Item hab wir geben In dy Schul zu dem Osterspiell noch des purgermaister geschefft vmb II fuder holcz, dy sten xlv den. wien.

⁷⁾ Item auch an dem tag (Mitichen nach Domine ne longe) vmb

is¹⁾ vett fával látták el. Ma a város nemcsak hogy nem vesz fát, hanem ellenkezőleg elad. A faeladás jövedelmeinek egy igen jelentékeny forrását teszi.²⁾ Első pillanatra úgy tetszik, hogy a tüzelő aprófának vétele rendkívül oktalan erdőgazdaságról tanuskodik, de a faszükségnek mégis egészen más magyarázata van. Mig ugyanis ma a városi területen levő erdőség a városnak kizárólagos tulajdonát képezi, addig az hajdan csak egyik részében illette a várost. A városi erdőség hajdan a városi házbirtokos lakosság között volt felosztva.³⁾ Külön faurak jelölték ki a parcellákat, a Herrenlust alatt értett erdőrészek a városéi, a Bürgerlust alatt értettek pedig a házbirtokos polgárságéi voltak.⁴⁾ Így tehát tényleg könnyen megtörténhetett, hogy a város, eladva az őt illető erdőségben termelt fa nagyrészét, utóbb maga is megszorult, úgy hogy a maga szükségleteit csak vétel útján elégithette ki. Vette akkor a fát, bizony egyszerűen többször hitelre is,⁵⁾ a polgároktól, kik természetesen szívesen adták el fájukat, mert a faeladás számukra is jövedelmi forrás volt.

I hauffen holcz vñ dem Sigel kromer In dy Schenkstuben vñ den Soldnarn I lb den. wien.

¹⁾ Lásd fentebb 36. old. 5. sz. alatt.

²⁾ 60—70 ezer forint.

³⁾ L. Instruction für die Waldt und Aw forster, wornach Sie sich im Holcz Ausstheillen zue richten haben. Ez erdészeti szolgálati utasítás a pozsonyi vár. ltárban az 1672—1674 évi tanácsjegyzőkönyvekben maradt fenn.

⁴⁾ Ortway: Pozsony város története. II. 2.

⁵⁾ 1439: Am Erichtag noch Martini episcopi a város adós volt fa után Grünpek Péternek lxi lb. VI s. d. w és XVII d. w.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Verhandlungen des Vereine für Naturkunde zu Presburg](#)

Jahr/Year: 1900

Band/Volume: [NF_11](#)

Autor(en)/Author(s): Ortway Theodor

Artikel/Article: [Adatok a tolgý és egyéb fák tenyészete történe- téhez Pozsonymegyében 30-37](#)